

рероблюваною. Пляшки стануть більш екологічними, кількість пластику в кожній пляшці зменшиться, а його склад стане більш натуральним. До 2030 року компанія має намір виробляти пляшки, що на 50 % складаються з переробленого матеріалу.

2. Інвестиції в сфері захисту навколишнього середовища: до 2030 року Coca-Cola має намір допомогти організувати збір і переробку 100 % банок або пляшок, що випускаються компанією на ринок, незалежно від їх походження. Компанія інвестує фінансові та інтелектуальні ресурси, щоб допомогти суспільству розібратися з такими глобальними проблемами, як забруднення світового океану та глобальне засмічення планети використаної упаковкою.

ПАРАДОКС ЧЕСНОСТІ

Олена Тітова*
Тетяна Веремієнко**

*«Багато громадян та компаній
були глибоко вражені тим,
що сталося в корпорації ЕНРОН.
Але компанія Артур Андерсен, принаймні,
була компанією, заснованою
на принципах якості та об'єктивності,
та керованою професіоналами
світового рівня із відповідною підготовкою»*

**Марк Форзати,
Президент та виконавчий директор
WTAS LLC¹**

Arthur Andersen. Компанія з юридичної практики Arthur Andersen, місце базування Чикаго, американська холдингова компанія та одна з п'яти найбільших аудиторських компаній (раніше відо-

* **Тітова Олена** — к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

** **Веремієнко Тетяна** — к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

¹James Titcomb (2014) «Arthur Andersen returns 12 years after Enron scandal» [Електронний ресурс] // The Telegraph — Режим доступу до ресурсу: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/11069713/Arthur-Andersen-returns-12-years-after-Enron-scandal.html>

ма як «Велика п'ятірка») на ряду із Pricewaterhouse Coopers, Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young та KPMG, надавала аудиторські, податкові та консалтингові послуги великим корпораціям. Артур Андерсен очолював компанію аж до своєї смерті у 1947 році і завжди завзято підтримував високі стандарти в індустрії аудиту. Будучи прихильником чесності, він відстоював думку про те, що бухгалтерська відповідальність полягає на інвесторах, а не на керівництві клієнтів. Вважають, що у ранні роки до Андерсена зверталися керівники місцевого залізничного управління із проханням про затвердження звітності, яка була недостовірною, адже на той момент вони могли втратити свого найбільшого клієнта. Андерсен відмовив їм в доволі категоричній формі, відповідавши, що «в місті Чикаго немає стільки грошей», щоб змусити його так вчинити. Протягом багатьох років гаслом Андерсена був такий вислів: «Мисли відкрито і відкрито виказуй свої думки».¹

У 1990-х бізнес розвивався дуже повільно через постійно зростаючу конкуренцію та велику кількість злиттів. В результаті це негативного вплинуло на корпоративну культуру компанії Arthur Andersen і дозволило їй почати цікавитися збільшенням своїх особистих статків та прибутків нехтуючи етичними принципами та нормами закону, порушуючи правила ведення бухгалтерського обліку та за рахунок шахрайства.²

У 2002 році компанія добровільно відмовилася від своєї ліцензії на ведення аудиторської практики як Сертифікований Державний Аудитор (Certified Public Accountant — CPA) у Сполучених Штатах, після того як її було визнано винною у кримінальних звинуваченнях щодо ведення справ та аудиту компанії Enron, енергетичної корпорації, яка базувалася у Техасі, і яка визнала себе банкрутом у 2001 році.

15 червня 2002 року компанія Arthur Andersen, початок історії якої сягає 1913 року, була звинувачена та визнана винною у перешкоджанню слідству, знищивши тисячі документів та видаливши електронні листи та файли компанії, які викривали інформацію, що була пов'язана із мільярдними втратами енергетичної корпорації Enron, а також безпосередньо пов'язували аудиторів із

¹Mary Virginia Moore, John Crampton. Arthur Anderson: Challenging the Status Quo. [Електронний ресурс] // The Journal of Business Leadership, 2001 — pp. 72—89. — Режим доступу до ресурсу: http://www.anbhf.org/pdf/moore_crampton.pdf.

²Veronika Kramich (2012) «The Collapse of Arthur Andersen» [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.slideshare.net/Veronichka1984/arthur-andersen-collapse-15830838>

корпорацією Enron¹. Пізніше вирок Верховного Суду було змінено, але вплив скандалу та пов'язані із процесом кримінальні порушення та ускладнення остаточно зруйнували компанію. Ненсі Темпл (начальник юридичного відділу компанії Arthur Andersen) та Девід Дункан (провідний партнер по справам із корпорацією Enron) були оголошені відповідальними керуючими у цьому скандалі, адже саме вони видавали накази про знищення відповідних документів.

Не дивлячись на те, що лише невелика кількість співробітників компанії Arthur Andersen була задіяна у скандалі, фірму доволі швидко приборали із бізнесу; Комісії з цінних паперів і бірж США (U.S. Securities and Exchange Commission — SEC) було заборонено приймати аудиторські звіти від засуджених. 31 серпня 2002 року компанія здала свою ліцензію Сертифікованого Аудитора (CPA), а 85 000 співробітників втратили роботу². Згодом Верховний Суд Сполучених Штатів скасував свої звинувачення через те, що присяжні не були достатньо поінформовані у справі проти Arthur Andersen³. Теоретично таке змінене рішення Верховного Суду залишило за компанією право на ведення діяльності. Однак, шкода завдана репутації та імені компанії Arthur Andersen була настільки великою, що вона і по сьогодні у повному обсязі не повернулася на ринок як конкурентний бізнес навіть у обмеженій мірі. Більшу частину своїх операцій на американському ринку компанія продала своїм конкурентам KPMG, Deloitte & Touche, Ernst & Young та Grant Thornton LLP. Шкоди було завдано також і закордонній, міжнародній практиці і діяльності компанії. Більшість із філій компанії було поглинуто місцевими філіями інших провідних міжнародних аудиторських фірм.

У скандалі 2001 року було викрито факт про те, що енергетичний гігант Enron повідомив про 100-мільярдний дохід, отриманий за рахунок корпоративних махінацій та систематичного фінансового шахрайства, що поставило під сумнів результати діяльності компанії Arthur Andersen і дало поштовх для її перевірки через її співучасть як аудитора. Виконавчий Комітет (призна-

¹Thomas Cathy Booth (2002) «Called to Account» [Електронний ресурс] // TheTime — Режим доступу до ресурсу: <http://www.webcitation.org/5tZ56Hlkr?url=http://www.time.com/time/business/article/0,8599,263006,00.html>

²Rosenwald Michael S. (2007) «Extreme (Executive) Makeover» [Електронний ресурс] // The Washington Post — Режим доступу до ресурсу: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/09/09/AR2007090901619_pf.html

³Supreme Court Overturns Arthur Andersen Conviction (2005) [Електронний ресурс] // Fox News: Associated Press — Режим доступу до ресурсу: <http://www.webcitation.org/5tZ5BkNtb?url=http://www.foxnews.com/story/0,2933,158160,00.html>

чений Радою Директорів Enron для розгляду звітної діяльності компанії у жовтні 2001 року) дійшов наступного висновку: «Наявні нам докази вказують на те, що компанія ArthurAndersen не виконувала належним чином свої професійні обов'язки, пов'язані із аудитом фінансової звітності компанії Enron, або покладені на неї зобов'язання з приводу донесення до відома Членів Ради Директорів компанії Enron (або до уваги Комітету з питань аудиту та відповідності) застережень чи занепокоєння по факту зовнішніх контрактів компанії Enron із третіми (афілійованими) сторонами»¹.

Дане звинувачення на адресу компанії ArthurAndersen спричинило ряд викриттів, пов'язаних із недостовірним аудитом інших компаній, таких як Waste Management, Sunbeam, The Baptist Foundation of Arizona та WorldCom. Слідом за цим відбулось збанкрутіння компанії WorldCom, що за своєю масштабністю перевершило навіть збанкрутіння компанії Enron, на той час одного із наймасштабніших банкрутств в історії (навіть банкрутства спричинені фінансовою кризою 2008 року таких компаній як Lehman Brothers та WaMu не змогли затьмарити збанкрутіння компанії WorldCom), і призвело до ефекту доміно у сфері звітності та корпоративних скандалів.

31 травня 2005 року по справі ArthurAndersen проти Сполучених Штатів, Верховний Суд Сполучених Штатів одноголосно відмінив звинувачення на адресу компанії через те, що були знайдені значні прогалини, невідповідності і неточності у наставлянні судді до присяжних². На думку Суду, наставляння були непереконливі і не давали змоги присяжним для прийняття правомірного рішення. Суд визнав, що інструкції було надано таким чином, що співробітники ArthurAndersen були звинувачені без будь-яких доказів того, що вони насправді знали про те, що вони порушують закон або є якісь законні перешкоди для знищення документів. На думку Верховного Суду, у наставлянні присяжним не містилося доказів того, що співробітники ArthurAndersen під час знищення ряду паперів і документів, в тому числі і тих, що були пов'язаними із аудитом Enron, діяли за злими задумами, намагаючись перешкодити слідству по справі Enron. На той час докази

¹ «Enron shareholders look to SEC for support in court» (2007) [Електронний ресурс] // New York Times — Режим доступу до ресурсу: <http://www.nytimes.com/2007/05/10/business/worldbusiness/10iht-enron.1.5648578.html>

² «Enron shareholders look to SEC for support in court» (2007) [Електронний ресурс] // New York Times — Режим доступу до ресурсу: <http://www.nytimes.com/2007/05/10/business/worldbusiness/10iht-enron.1.5648578.html>

провини були наведені лише на підставі факту знищення документів, необхідних для проведення слідства.

Думка написана Верховним Суддею Вільямом Ренквістом з приводу державного концепту «корумпованої змови» — вмовляти когось сприяти діям із заздалегідь неправомірними намірами навіть не знаючи, що вони незаконні, була також досить скептичною.

Enron. Корпорація Enron була заснована у 1986 році Кеннетом Леєм. Коли він побачив нові можливості, що відкривалися через дерегуляцію ринку природного газу США його метою стало створення прибуткового бізнесу в цій індустрії. Те, що розпочиналось як трубопровідна компанія, завдяки поглядам Джека Скіллінга, консультанта компанії McKinsey, перетворилося на щось зовсім нове, адже його ідея полягала у тому щоб застосувати моделі надання фінансових послуг у дерегульованій індустрії газу.

Він переконав Enron створити Газовий Банк через який покупці та продавці природного газу могли б укласти угоди та співпрацювати один з одним через посередника (Enron), чії договірні відносини забезпечували б обом сторонам надійність, прозорість та передбачуваність стосовно цінової політики та поставок товару. Відповідно корпорація найняла Скіллінга керувати частиною бізнесу, пов'язаною із цією діяльністю, а він в свою чергу швидко збудував провідного газового торговельного оператора початку 90-х.

Баченням Скіллінга була трансформація Enron у гіганта, що функціонує на основі стратегії «мінімізації власних активів», торгує основними енергетичними ресурсами, із подальшою ціллю — торгівлею електроенергією. Лей доволі старанно лобював Вашингтон на предмет дерегуляції ринку постачання електроенергії, і в очікуванні, він і Скіллінг, завели Enron у Каліфорнію, де на західному узбережжі придбали електростанцію.

Стрімкий розвиток корпорації був набагато попереду від її можливості фінансувати всі задуми, і для вирішення питання таємно було створено складну сітку позабалансових фінансових каналів інвестування. Останні, необдумані, були залежними від стрімкого зростання цін на акції корпорації¹.

Шахрайство корпорації полягало у її звітних (бухгалтерських) операціях. Складна схема буда розроблена та втілена у життя

¹«Enron: The smartest guts in the room» (2005) [Електронний ресурс] // British Board of Film Classification — Режим доступу до ресурсу: <http://bbfc.co.uk/releases/enron-smartest-guys-room-2>.

найвищим керівництвом компанії. Основною метою було замовчування певної інформації не лише від громадськості, але й від акціонерів та інвесторів. Це робилося для того, щоб викривити справжній фінансовий стан компанії.

Було відкрито тисячі юридичних осіб, більшість із яких були офшорними. Наприклад, лише на Кайманових островах, за однією адресою (Джорджтаун, поштова скринька 1350), було зареєстровано 692 афілійовані до енергетичного гіганта компанії. Але вони не були лише компаніями для прикриття (підставними компаніями). Всі ці офшорні компанії було відкрито легально, були подані всі відповідні звіти до податкових служб США. Більш того, вся офшорна діяльність корпорацій Enron була погоджена і підтримувалась її Радою Директорів, адвокатами, юристами та незалежними зовнішніми аудиторами — компанією Arthur Andersen.

Компанії спеціального призначення. Enron використовувала так звані компанії спеціального призначення (КСП), створені для тимчасового фінансування або управління ризиками, пов'язаними з конкретними активами. Ці «підставні» компанії були створені спонсором, але фінансувалися за рахунок незалежних інвесторів в акціонерний капітал і боргового фінансування. У цілому, до 2001 року Enron використовувала сотні компаній спеціального призначення для приховування власного боргу. Серед них: Thomas and Condor, FASITs, REMICs, REITs. Така діяльність була цілком законною, але ось в бухгалтерії гіганта було не все гладко. Так, керівництвом компанії для приховування істинного стану справ були створені тисячі юридичних осіб, переважно офшорів. Так, за адресою Джорджтаун, а/я 1350, що на Кайманових островах, було зареєстровано 692 дочірніх компанії Enron. Цікаво, що всі офшорні компанії були створені законно, подавали відповідні звіти в державні служби, більш того, все це велика кількість дрібних партнерів було схвалено радою директорів компанії, її аудиторами та адвокатами. Показовими прикладами КСП, які використовувала Enron були: JEDI, Chewco, Whitewing і LJM.

У 1993 році компанія Enron разом з державним пенсійним фондом Каліфорнії CalPERS створила спільне підприємство в сфері енергетичних інвестицій під назвою «Спільні інвестиції в розвиток енергетики» (JEDI). У 1997 році Скіллінг як Головний операційний директор звернувся до CalPERS з пропозицією приєднатися до компанії Enron щодо деяких інвестицій. CalPERS зацікавилися цією ідеєю, але за умови припинення партнерських відносин з JEDI. Однак, компанія Enron не хотіла брати на себе будь-

які борги в результаті прийняття на баланс частки CalPERS в JEDI. Фінансовий директор (CFO) Ендрю Фастов створив цільову компанію Chewco Investments limited partnership (L.P.), яка взяла на себе борг, гарантований компанією Enron, і була використана для придбання акцій спільного підприємства CalPERS на суму 383 млн дол. США¹. Завдяки компанії Chewco, організованій Фастовим, збитки JEDI не були відображені в балансі компанії Enron.

Восени 2001 року домовленість між CalPERS і компанією Enron була викрита, внаслідок чого виникла необхідність припинити використання попереднього методу бухгалтерського обліку, який компанія Enron використовувала для компанії Chewco і JEDI. Відповідно, дохід, задекларований компанією Enron, починаючи з 1997 року і до середини 2001 року, мав бути зменшений на 405 млн дол. США, і заборгованість компанії мала бути збільшена на 628 млн дол. США.²

Цільова компанія, що використовувалася компанією Enron як метод фінансування, називалася Whitewing. Компанія Whitewing Associates L.P. була створена у грудні 1997 року за фінансової підтримки у розмірі 579 млн дол. США, наданих компанією Enron, і 500 млн дол. США, отриманих від зовнішнього інвестора. Два роки потому, її організаційно-правова форма була змінена таким чином, що вона більше не була об'єднана з компанією Enron і знаходилася на балансі компанії. Whitewing була використана для купівлі активів компанії Enron, зокрема, часток в електростанціях, трубопроводах, акціях та інших інвестиціях. У періоді між 1999 і 2001 роками, Whitewing купила активи компанії Enron на суму 2 млрд дол. США, використовуючи капітал компанії Enron в якості застави. Незважаючи на те, що угоди були схвалені Радою компанії Enron, передача активів не означала їх фактичний продаж і мала розглядатися як кредити.

У 1999 році для того, щоб покращити показники фінансової звітності, Фастов створив два товариства з обмеженою відповідальністю: LJM Cayman L.P. (LJM1) і LJM2 Co-Investment L.P. (LJM2), з метою купівлі неефективних акцій і часток компанії Enron. LJM 1 і 2 були створені виключно як зовнішній інвестор в акціонерний капітал, необхідний для цільових компаній, які ви-

¹Paul M. Healy (2003) The Fall of Enron. [Електронний ресурс] // Journal Economic Perspectives— Режим доступу до ресурсу: <http://www.webcitation.org/5tZ0YEF6T?url=http://www-personal.umich.edu/~kathrynd/JEP.FallofEnron.pdf>.

²William W. Bratton (2002) Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=301475

користувувала компанія Enron. Фастов мав звернутися до Ради Директорів для того, щоб отримати дозвіл відійти від кодексу етичних норм компанії Enron (оскільки він був Фінансовим директором) для того, щоб здійснювати управління компаніями¹. Обидві компанії отримали фінансування у розмірі близько 390 млн дол. США від Wachovia, J.P. Morgan Chase, Credit Suisse First Boston, Citigroup та інших інвесторів. Merrill Lynch, яка продавала активи, також виділила 22 млн дол. США на фінансування цих компаній².

Компанія Enron перевела на користь Raptor I-IV, чотирьох цільових компаній, пов'язаних з LJM, названих на честь велоцирапторів з Парку юрського періоду, більше 1,2 млрд «доларів в активах, включаючи мільйони простих акцій компанії Enron» і довгострокові права на придбання ще мільйонів акцій, плюс 150 млн дол. США векселів на оплату компанії Enron, як вказано в примітках до фінансової звітності компанії^{3,4,5}. Цільові компанії були використані для оплати вищезазначеного шляхом використання їх боргових інструментів. У примітках також було зазначено, що номінальна сума інструментів становила 1,5 млрд дол. США, а умовна сума у розмірі 2,1 млрд дол. США була використана для укладення деривативних контрактів з компанією Enron⁶.

Компанія Enron капіталізувала Raptors, і подібно до обліку, що використовується, коли компанія випускає акції за відкритою підпискою, потім обліковувала векселі на оплату, випущені в якості активів, на балансі компанії, збільшуючи статутний капітал на таку саму суму. Ця процедура згодом стала проблемою для ком-

¹Peter Elkind Enron: The Smartest Guys in the Room [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:[https://en.wikipedia.org/wiki/Enron: The Smartest Guys in the Room](https://en.wikipedia.org/wiki/Enron:_The_Smartest_Guys_in_the_Room).

²William W. Bratton (2002) Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value.[Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=301475

³Levine Greg (2006). Fastow Tells Of Loss-Hiding Enron 'Raptors'. « [Електронний ресурс] // Forbes — Режим доступу до ресурсу:https://en.wikipedia.org/wiki/Enron:_The_Smartest_Guys_in_the_Room37

⁴William W. Bratton (2002) Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value.[Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=301475

⁵Michael A.Hiltzik (2002) Enron's Web of Complex Hedges. Bets: Finances: Massive trading of derivatives may have clouded the firm's books, experts say (Fee required) « [Електронний ресурс] // Los Angeles Times — Режим доступу до ресурсу:<http://pqasb.pqarchiver.com/latimes/doc>

⁶William W. Bratton (2002) Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value.[Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=301475

панії Enron та її аудитора компанії ArthurAndersen, оскільки внаслідок звільнення балансу від таких активів статутний капітал зменшився на 1,2 млрд дол. США.

В кінцевому рахунку деривативні контракти на суму 2,1 млн дол. США втратили значну частину вартості. Коли ціна акцій досягнула свого максимуму, були здійснені операції своп. Протягом наступного року вартість портфеля за свопами зменшилася на 1,1 млрд дол. США, оскільки ціни на акції знизилися (втрата вартості означала, що цільові компанії фактично на той час мали заборгованість перед компанією Enron у розмірі 1,1 млрд дол. США за контрактами). Компанія Enron, яка використовувала метод бухгалтерського обліку «переоцінка за ринковою вартістю», у своєму річному звіті за 2000 рік заявила про приріст за контрактами своп у розмірі 500 млн дол. США. За рахунок приросту були збалансовані втрати портфеля цінних паперів, і такий приріст був віднесений на рахунок майже третини доходів компанії Enron у 2000 році (до того, як був належним чином переглянутий у 2001 році).¹

Фінансовий аудит. Аудитори компанії Enron — компанія ArthurAndersen були звинувачені в застосуванні хибних стандартів під час проведення перевірок через конфлікт інтересів у зв'язку з великими сумами оплати за консультативні послуги з боку Enron. Протягом 2000 року компанія ArthurAndersen заробила 25 млн доларів США за надання аудиторських послуг і 27 млн доларів США за надання консультативних послуг (ця сума становила близько 27 % від вартості аудиторських послуг державних замовників офісу компанії ArthurAndersen в Х'юстоні). Методи проведення аудиторської перевірки були поставлені під сумнів як такі, що були використані виключно для отримання своїх щорічних прибутків, або як невідповідні для належного обліку доходів компанії Enron, цільових компаній, деривативів та інших практик бухгалтерського обліку.²

Керівництво компанії Enron чинило тиск на аудиторів компанії ArthurAndersen, вимагаючи перенести визнання витрат цільових компаній на майбутні періоди, коли стало відомо про її кредитні ризики. Оскільки такі компанії ніколи не повертати прибуток, згідно з принципами бухгалтерського обліку компанія

¹ William W. Bratton (2002) Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value.[Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=301475

² Paul M. Healy (2003), The Fall of Enron.[Електронний ресурс] // Journal of Economic Perspectives.— Режим доступу до ресурсу: <http://www.webcitation.org/5tZ0YEF6T?url=http://www-personal.umich.edu/~kathrynd/JEP.FallofEnron.pdf>.

Enron повинна була здійснити списання, при цьому вартість компанії була списана з балансу зі збитками. Для того, щоб підштовхнути аудиторів компанії ArthurAndersen діяти відповідно до очікувань компанії Enron, Enron іноді залучали бухгалтерські компанії Ernst & Young або PricewaterhouseCoopers надавати бухгалтерські послуги, щоб створити ілюзію найму нової компанії на заміну ArthurAndersen. Хоча компанія ArthurAndersen мала процедури внутрішнього контролю для захисту від суперечливих спонукань місцевих партнерів, їй не вдалося уникнути конфлікту інтересів. В одному випадку офісу компанії ArthurAndersen в Х'юстоні, який проводив аудит Enron, вдалося заперечити критичні огляди бухгалтерських рішень Enron з допомогою партнера компанії ArthurAndersen в Чикаго. Крім того, після оприлюднення Державної комісії США з цінних паперів і фондового ринку (SEC) результатів розслідування щодо компанії Enron, ArthurAndersen знищили кілька тонн відповідних документів і видалили майже 30000 електронних листів і комп'ютерних файлів, що стали підставою для звинувачень в приховуванні інформації.¹

Коментатори пояснюють неефективне управління, що передувало падінню компанії Enron, з допомогою різних етичних і політично-економічних причин. В центрі пояснення етичних причин була жадібність і гордіня керівництва, відсутність корпоративної соціальної відповідальності, ситуативної етики і ділової прагматизм за принципом «це має бути зроблене».^{2, 3, 4, 5} Під час пояснення політико-економічних причин вказувалося послаблення державного регулювання у 1970-х, некомпетентний персонал і фінансування регулятивного нагляду.^{6, 7} У більш ліберальному

¹Peter Elkind Enron: The Smartest Guys in the Room.[Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:[https://en.wikipedia.org/wiki/Enron: The Smartest Guys in the Room](https://en.wikipedia.org/wiki/Enron:_The_Smartest_Guys_in_the_Room)

²Kristen Hayes (2002) Executives' greed big factor in Enron crash, probe shows [Електронний ресурс] // The Seattle Times — Режим доступу до ресурсу:<https://ru.scribd.com/document/358817739/Enron-Scandal-Wikipedia>

³Bethany McLean (2001) Why Enron Went Bust: Start with Arrogance [Електронний ресурс] // Fortune — Режим доступу до ресурсу: http://archive.fortune.com/magazines/fortune/fortune_archive/2001/12/24/315319/index.htm

⁴Duane Windsor (2004) Business Ethics at 'The Crooked E'» in Enron: Corporate Fiascos and Legal Implications. [Електронний ресурс] // New York: Foundation Press — Режим доступу до ресурсу:<https://www.econlib.org/library/Columns/v2012/Bradleyenron.html>

⁵Enron: Whatever happened to risk management? (2002) [Електронний ресурс] // Personnel Today — Режим доступу до ресурсу:<http://www.personneltoday.com/hr/enron-whatever-happened-to-risk-management/>

⁶David Leonhardt (2002) How Will Washington Read the Signs? [Електронний ресурс] // The New York Times — Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2002/02/10/business/how-will-washington-read-the-signs.html>

⁷Staff of the Committee on Governmental Affairs (2002) Financial Oversight of Enron: The SEC and the Private-Sector Watchdogs // United States Senate, pp. 16—18.

аналітичному огляді стверджувалося, що крах компанії Enron був результатом залежності компанії від політичного лобізму, хабарництва та зневажання нормативних вимог.¹

Справа ArthurAndersen проти Enron спричинила величезну кількість дискусій і суперечок серед громадськості.

Недоліки в компанії Enron мали бути помічені з самого початку і, дійсно, час від часу коментувалися різними спостерігачами від початку дев'яностих. Якщо б незалежні дослідження етичних аспектів та корпоративного управління були проведені незалежними сторонами, вони б відзначили зростаючі проблеми.

У червні 2000 року було проведене дослідження², результати якого свідчили про те, що клієнти, постачальники, фінансисти, чи представники місцевих громад вважали, що моральність компанії Enron виходила за межі ділової етики; клієнти і представники місцевих громад вважали, що вони порушують правила; клієнти і постачальники вважали, що вони, ймовірно, обходять свої власні правила; клієнти, акціонери, постачальники, фінансисти і представники місцевих громад вважали, що вони не були по-справжньому чесними.

Питання до обговорення

1. На висвітлення яких питань не було акцентовано увагу під час загальносвітового розгляду проблем Enron та ArthurAndersen, чому?

Фальсифікація фінансової звітності, використання різноманітних фінансових та офшорних схем, цілеспрямоване знищення ділової документації з боку компанії ArthurAndersen — були основним предметом загальносвітового розгляду Справи Enron. Проте дотримання загальнонародських і професійних етичних норм як неодмінного і найвищого обов'язку кожного аудитора, керівника та співробітника аудиторської компанії — залишалось питанням другорядним. Показово, що до моменту розгортання скандальних подій, компанія ArthurAndersen займала 5 місце в рейтингу найбільших аудиторсько-консалтингових фірм світу, працювала у 84 країнах світу. До аудиторських послуг ArthurAndersen звертались 2,4 тис. компаній з числа зареєстрованих Комісією з цінних папе-

¹Robert L. Bradley Jr. (2009) Enron: The Perils of Interventionism./ Library of Economics and Liberty, pp. 293, 302

²Applied Corporate Governance (WEB) [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу:<http://www.applied-corporate-governance.com>

рів і бірж США. Надійність компанії Arthur Andersen не викликала жодних сумнівів та підозр. Питання моральності, чесності, етики ведення бізнесу, закладені в основний девіз Arthur Andersen — «*Think straight, talk straight*» спростувались парадоксальними діями найбільшої аудиторсько-консалтингової фірми світу: шахрайство, обман, введення в оману інвесторів, задоволення егоїстичних інтересів шляхом підступного збагачення.

2. Який основний етичний принцип було порушено компанією Arthur Andersen? Які дії компанії Arthur Andersen свідчать про її неетичну поведінку?

Компанією Arthur Andersen було порушено основний етичний принцип — Кодекс честі аудитора. Співробітники аудиторської компанії Arthur Andersen, виступаючи учасниками афери, самі ж і розробляли схеми шахрайських операцій. І саме вони, напередодні катастрофи, знищили величезну кількість документації. Компанія Arthur Andersen була визнана винною в перешкоджанні правосуддю. Після цього одна з провідних аудиторських фірм світу фактично припинила своє існування.

3. Чому компанія Enron піддалась заздалегідь нечесним методам ведення бізнесу?

Відпочатку компанія створювалась як монополіст на ринку, а її співзасновники не переслідували жодної мети, окрім власного збагачення. Адже з ім'ям Скіллінга пов'язують не стільки зміну профілю компанії і навіть не падіння акцій, а руйнування корпоративного духу. Замість атмосфери товариської підтримки, в Enron («ми — дружня команда однодумців») затвердилась культура найманців-головорізів («помри ти перший»). Корпорація Enron успішно освоїла ринок енергетичних ф'ючерсів і похідних цінних паперів. Згодом це додало їй значну фінансову маневреність. Будучи корпорацією національного масштабу, вона не могла залишатися і осторонь політики. У неї були широкі зв'язки у політичних колах, особливо в республіканській партії. Досить сказати, що президент Enron Кеннет Лей вважався особистим другом Джорджа Буша-молодшого. І, фактично, корпорація була спонсором номер один президента США в його політичній кар'єрі взагалі і у виборчій кампанії зокрема.

Грошові внески щедро вкладалися на передвиборні потреби різних політичних діячів: як республіканців, так і демократів. На ці цілі, за оцінками експертів, всього лише в період в період 1989-2001 рр. було виділено близько 6 млн. дол. Тільки на потре-

би Джорджа Буша-молодшого, ще під час його губернаторства, корпорація пожертвувала більше 600 тис. дол., а ще 300 тис. — на інавгурацію. У керівництво Enron в минулому входили багато високопоставлених співробітники президента США. Тому не дивно, що компанія отримала безпрецедентну частку в державних поставках електроенергії і великі податкові пільги. Крім того, за нею було вирішальне слово при виборі осіб, відповідальних за регулювання енергетичного ринку (тих, хто покликаний здійснювати нагляд за самою корпорацією).

ПОТЕНЦІАЛ НГО (НЕПРИБУТКОВИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ) У СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ГРОМАД

Костянтин Захожай*
Олена Іванчук**

Український фонд соціальних інвестицій (далі — Фонд) являється неприбутковою організацією, яка була створена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2000 р. № 740 з метою підготовки і виконання спільного Проєкту Уряду України і Світового банку, який є одним із наймасштабніших у соціальній сфері України за напрямками діяльності та обсягами фінансування. Вищим керівним органом Фонду є Наглядова рада. Головою Наглядової ради Фонду є Міністр соціальної політики України.

Склад Наглядової ради затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням голови Міжвідомчої робочої групи з питань координації та контролю за підготовкою і виконанням Проєкту. До складу Наглядової ради входять представники зацікавлених міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Адміністрації Президента України, громадських організацій, народні депутати України (за згодою)¹.

Фонд має право:

* **Захожай Костянтин** — к.е.н., доцент кафедри фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

** **Іванчук Олена** — к.е.н., доцент кафедри національної економіки та фінансів ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

¹ Про утворення Українського фонду соціальних інвестицій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.04.2000 зі змінами від 10.09.2008 // Уряд. кур'єр. — № 808 (808-2008-п).